

Черевко Г. В.

д.е.н., проф., зав. кафедри економіки підприємства

Іванов А. О.

к.е.н., доц., доцент кафедри права і підприємництва

Львівський національний аграрний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРОТУРИСТИЧНИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЇХ ГОСТИННОСТІ

Для розвитку агротуризму як економічного явища потрібні відповідні умови. При цьому їх сукупність можна розділити на дві групи – внутрішні і зовнішні. Якщо створення зовнішніх умов здебільшого є прерогативою держави, то до найбільш вагомих внутрішніх умов розвитку агротуризму належить наявність необхідної для цього матеріально-технічної бази, якої або немає взагалі, або її стан бажає бути кращим, що стримує розвиток цього виду діяльності на селі в Україні.

Ключові слова: агротуризм, матеріально-технічна база, привабливість.

Постановка проблеми. Соціально-економічні показники рівня добробуту сільського населення характеризують сучасну ситуацію на селі як досить критичну, що є наслідком, головним чином, низького рівня ефективності сільського господарства, яке до останнього часу залишається основним джерелом доходів жителів села. Тому на порядку дня стоїть проблема диверсифікації підприємницької діяльності на селі з метою підвищення рівня доходності сільського населення. Одним із таких напрямів цілком може бути розвиток агротуризму, про що свідчить практика більшості країн світу, де агротуризм набув широкого розвитку. Основним інтегральним чинником внутрішнього характеру підвищення рівня ефективності агротуристичної діяльності у сільській місцевості є покращення загального клімату гостинності у агротуристичному господарстві, що сприяє залученню до агротуристичного відпочинку більшої кількості охочих. На загальний рівень гостинності у агротуристичних господарствах впливають різні чинники, які можна розділити на дві групи:

- матеріально-технічна база агротуристичного господарства (її якість, просторовість, розміщення, впорядкованість, комплексність, зручність у користуванні, функціональність, оригінальність – все, що в сукупності можна визначити як рівень її організації);
- вміння господарів агротуристичного господарства грамотно використати наявну матеріально-технічну базу і створити в оселі атмосферу невимушеності, неформальності та сімейного сільського затишку.

Ці дві групи чинників безпосередньо пов'язані між собою, оскільки, наприклад, будь-які прояви безмежної поваги з боку господарів до агротуристів чи прояви бажання по максимуму ексклюзивно догодити їм не будуть ефективними, якщо в будинку несправний чи незручний туалет чи є якісь інші незручності. Тому дослідження проблеми покращення матеріально-технічної бази агротуристичних господарств характеризується високою актуальністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Публікацій з приводу ролі та шляхів організації матеріально-технічної бази агротуризму як чинника підвищення рівня гостинності в агротуристичних господарствах зустрічається досить мало. Серед праць, що хоча б у якійсь мірі стосуються даної проблеми, можна назвати публікації таких авторів як Т. Гнатюк, Ю. Зінько, Л. Калашникова, О. І. Колодрубської, В. Липчук, Н. Липчук, О. Стецюка, С. Пономарьова, М. Рутинського, Л. Федорняк. Проте у їхніх працях основна

увага приділяється здебільшого або архітектурним чи етнічним аспектам матеріально-технічної бази сільського туризму, або вони стосуються окремих аспектів матеріально-технічної бази туризму взагалі. Тому, існуючі на сьогодні проблеми у розвитку матеріально-технічної бази агротуризму як виду підприємництва на селі в Україні обумовлюють наявність широкого поля для проведення наукових досліджень щодо її вдосконалення та підвищення ефективності використання.

Постановка завдання. Завданням даної статті є представлення результатів дослідження основних напрямів покращення організації матеріально-технічної бази агротуристичних господарств як вагомого чинника підвищення загального рівня їх гостинності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка агротуризму як різновиду туризму взагалі обумовлює і специфіку його матеріально-технічної бази. Оскільки безпосереднім втіленням агротуристичної діяльності в Україні на сьогодні є виключно агротуристичні господарства або агрооселі, що надають агротуристичні послуги, то й матеріально-технічна база агротуризму стосується головним чином саме цих осередків агротуристичної діяльності. Основним елементом матеріально-технічної бази агротуристичного господарства, в першу чергу, є будинок, придатний для прийому гостей. Крім того, до складу матеріально-технічної бази такого господарства слід віднести його земельні ресурси, потрібні для виробництва необхідної сільськогосподарської продукції, технічні засоби для обробітку землі, догляду за тваринами та рослинами, для одержання сільськогосподарської продукції та готової продукції для харчування, сільськогосподарські тварини, транспортні засоби, енергетично-силові агрегати та устаткування, засоби зв'язку, теле- і радіоприлади, складські приміщення, холодильне устаткування, обладнання для приготування їжі, приміщення та майданчики для занять спортом, ігор та розваг. В залежності від умов розташування агротуристичного господарства та їх специфіки, склад його матеріально-технічної бази може змінюватись відповідно до потреб, що диктуються цими умовами. Так, до складу матеріально-технічної бази можуть входити також ставки та водойми для купання чи риболовлі, конєферми і стайні, мотоцикли, скутери, квадроцикли, дельтаплани, велосипеди, лижі, ковзани, снігоходи, сани, човни, стенди для стрільби, лісові ділянки тощо.

Перелічувати весь список можливих елементів матеріально-технічної бази агротуристичного господарства по максимуму є невдячною справою, бо він може бути дуже довгим, оскільки на ринку агротуристичних послуг пропонується більше 400 різних їх модифікацій [1, с.132].

Оскільки основним елементом матеріально-технічної бази агротуристичного господарства є житловий будинок, то особлива увага відповідно повинна приділятися саме йому. В першу чергу, його конструкція і архітектура повинна відповідати місцевому колориту і традиціям – відпочиваючі охочіше зупиняються саме в таких, нехай і модернових, але, все-таки, “хатинах”, ніж у цегляній “безликій коробці”. По-друге, слід врахувати, що розмішувати такий будинок краще в мальовничі місцевості на березі річки, озера чи моря, або в красивому гірському урочищі, під лісом або на узвишші – у місцях, що навіть віддалено не нагадують про міський тип середовища. Цінність агротуристичної садиби підвищується при наявності в даній місцевості дії цілющих чи лікувальних чинників: особливого мікроклімату, специфічного складу гірського чи лісового повітря, джерел мінеральної води тощо. Не менш важливе значення відіграють наявні поруч із садибою різні пам'ятки архітектури, культури або природні феномени – палаци, фортеці, парки, історичні захоронення, водоспади, скелі. В розміщенні такої садиби слід враховувати і близькість різних негативних чинників – автомобільних чи залізничних доріг, тваринницьких ферм, очисних споруд, боліт, військових об'єктів, ресторанів чи сільських “забігайлівок”, складів із хімічними речовинами тощо [2, с.30].

Навіть, якщо господар садиби спромігся надати їй старовинного чи так званого “народного” вигляду, в ньому обов'язково повинні бути всі вигоди цивілізації – при всій

цікавості сільського самотнього способу життя для міських туристів туалет в саду, до якого треба бігти часом під проливним дощем, не надасть цій садибі додаткової привабливості.

Максимально комфортним є варіант сільської агротуристичної садиби, коли туристи мають можливість займати кімнати з окремим входом, цілодобовою гарячою і холодною водою, окремим санвузлом, а в будинку чи в прибудинковому приміщенні є гараж, сауна чи російська баня з басейном, а на території садиби – майданчик для гольфу чи кегельбан. Очевидно, що не кожен господар сільської садиби матиме фінансові можливості для забезпечення свого “господарства” всім перерахованим одразу, – це можна зробити поступово, в міру збільшення кількості відпочиваючих.

Неабияке значення для споживачів послуг агротуризму має облаштування їхніх номерів. Воно має поєднувати елементи звичного для міських мешканців комфорту з натуральною сільською естетикою інтер'єру. Поряд із звукоізоляційними вікнами, світильниками, дзеркалами, набором сучасної побутової техніки, м'якими кріслами і зручними шафами для зберігання одягу й особистих речей гостей, у їхніх кімнатах мають бути присутні якісь предмети старовини, що підкреслюють атмосферу саме сільського відпочинку (дерев'яні ослони, старий настінний годинник, образи в рушниках, вишивані подушки на широких ліжках тощо).

Фантазія дизайну інтер'єру спального номера не повинна обмежуватися лише функціонально необхідними речами. Цілковито несподіваною для клієнтів оригінальною прикрасою світлиці може стати, скажімо, колекція полив'яних дзбанків на триярусних підвісних полицках, солом'яний дідух в одному з її кутів, “посаджений” на перевернуте плазом колесо сільського воза на тринозі, або взагалі вмурований у стіну фасад класичної розмальованої української печі-мазанки, яка взимку може виконувати функцію каміна, а влітку служити основним декоративним фоном сільського гостьового номеру. Має зміст оформлення інтер'єру гостьового номеру в стилі традиційного дерев'яного зрубу-світлиці з “підвісним” балковим сволоком, що гармоніює з дерев'яними меблями й ліжком сільського ескізу. Ауру ароморекреації здатні доповнити пучечки чи віночки з сушених квітів та зела. Ідеальними для забезпечення додаткового комфорту гостей елементами агрооселі є лазня та літня альтанка з мангалом для бенкетів на свіжому повітрі [3, с. 93-94].

Не менш важливим є раціональне розташування господарських і відпочинкових об'єктів по території агротуристичної садиби і дотримання необхідних умов для запобігання нещасних випадків чи травм. Для цього необхідно також утримувати в охайності саму територію господарства – позагрібати небезпечні ями, вирівняти поверхню і почистити її від небезпечних предметів – цвяхів, битого скла тощо; понасаджувати газони і клумби, заасфальтувати або навіть просто засипати піском пішохідні доріжки; огородити об'єкти, що можуть становити потенційну загрозу здоров'ю відпочиваючих – енергетичні установки, пилорами, колодязі, вітряки, замкнуті горища, підвали, позабудинкові туалети; обмежити доступ до сторожового собаки, якщо у нього немає досвіду спілкування з незнайомими людьми, особливо з дітьми; зробити безпечними і контрольованими умови спілкування відпочиваючих із сільськогосподарськими тваринами; категорично унеможливити використання на території садиби різних видів зброї. Слід подбати про знищення на території садиби отруйних рослин чи рослин-алергенів. Місце для багаття чи приготування різних страв на вогні на “лоні природи” також повинно бути розміщене і обладнане згідно з вимогами пожежної безпеки. Особливо обережним і передбачливим треба бути із розміщенням пасіки. Якщо на території садиби є гімнастичні снаряди, вони повинні бути міцно вкопані в землю, щоб запобігти можливим травмам.

Агротуристична садиба в обов'язковому порядку повинна мати телефонний зв'язок. На випадок різних травм в оселі має бути аптечка першої допомоги і хоча б хтось із родини господаря або він сам повинен мати навички надання першої допомоги у випадку їх

одержання. З цією ж метою, або одночасно з метою мати можливість приймати в садибі гостей, які не мають власної автомашини, доцільно придбати транспортний засіб, придатний для їзди у відповідних умовах, скажімо – гірських, щоб можна було в разі виникнення потреби швидко доставити постраждалого до найближчої лікарні чи хоча б ФАП, або зустріти відпочиваючих на вокзалі чи автобусній зупинці.

Підвищити атракційність агротуристичної оселі може розміщення на її території певних “ексклюзивів” – печі для випікання хліба, водойм для вудження риби, кузні, гончарної майстерні, приміщення з обладнанням для вигонки меду. При необхідності оселі повинні обладнуватись пристосуваннями, що роблять можливим перебування на відпочинку в них людей із обмеженими фізичними можливостями чи інвалідів.

У будь-якому випадку найважливішим чинником атракційності агротуристичної садиби є чистота, охайність, впорядкованість її території, а також привітність, гостинність і ненав’язлива комунікабельність її господарів. При цьому загальний рівень гостинності можна забезпечувати шляхом дотримання наступної схеми, яка включає кілька послідовних фаз.

Фаза попереднього спілкування починається від моменту виникнення у потенційного агротуриста наміру відпочити в агрооселі і одержання початкової інформації про можливі варіанти реалізації наміру і може включати попереднє замовлення відпочинку, певних супутніх послуг, бронювання місць у господаря, при наявності високого рівня попиту в певні періоди року – попередню передплату або авансовий платіж та узгодження основних аспектів майбутнього відпочинку. Від того, наскільки ненав’язливо і толерантно зі сторони господарів відбудеться дана фаза, у значній мірі залежить формування загального рівня гостинності для агротуриста у даному господарстві.

Друга фаза передбачає якомога краще приготування оселі і території господарства до прийому відпочиваючих у відповідності із їх очікуваннями, узгодженими у першій фазі загального процесу. Доцільним є нагадування гостям про їх приїзд, уточнення конкретного часу і окремих деталей їх доїзду, потрібні орієнтири на місцевості, можливі аспекти зустрічі.

Третя фаза є дуже відповідальною, оскільки перше враження гостей від місця їх відпочинку є завжди найбільш вражаючим і найкраще запам’ятовується. Як правило, з дороги гостям найбільше хочеться відпочити, тому їх зустріч повинна не бути надто тривалою, хоча й змістовною і цікавою. Тут можна передбачити навіть троїсті музики на воротах садиби, накритий стіл і підготовлену лазню. Зустріч може починатись і з місця доїзду гостей, якщо вони добираються не своїм транспортом, а громадським. В такому випадку слід подбати про те, щоб їх доїзд безпосередньо до місця відпочинку був якомога комфортнішим. Не слід допускати самостійного добирання гостей від автобусної станції чи залізничного вокзалу до місця відпочинку, оскільки це може негативно зіграти на їх бажанні відпочивати у даному господарстві ще хоча б раз.

Четверта фаза включає необхідні дії по наданню кімнат для проживання, ознайомлення з житлом в цілому, забезпечення задоволення гігієнічних потреб гостей. У залежності від настрою, самопочуття гостей і їх бажання, в цій фазі може відбутись остаточне узгодження умов перебування та оплати відпочинку. Якщо ні настрої гостей, ні їх бажання цьому не відповідають, ці процедури можна відкласти на пізніше.

Фаза адаптації передбачає або необхідний перший відпочинок гостей, або також і ширше ознайомлення з господарством, околицями, потенційними можливостями для відпочинку і організації дозвілля гостей, визначення їх певних можливих бажань і побажань щодо цього. При цьому присутність і супровід гостей господарем або членами його родини є безумовними. Сюди ж входить перша спільна вечеря за родинним столом, асортимент страв на якому повинен бути досить вражаючим, хоча логічно буде остерігатись надмірності і приберегти щось цікаве в цьому плані на потім. Частування гостей алкогольними напоями не повинно бути надто нав’язливим.

Наступна фаза є найбільш тривалою, оскільки включає практично весь період перебування гостей в агрооселі. Вона передбачає налагодження відповідних відносин родини господаря з відпочиваючими, визначення і встановлення рівня контактності і формальності у цих відносинах, створення атмосфери комфорту і затишку та організація надання потрібних гостям послуг, пов'язаних із їх відпочинком у даному господарстві. Ініціатива щодо можливих видів проведення дозвілля гостей може виходити як від гостей, так і від господарів.

Остання, завершальна фаза передбачає організацію прощального частування гостей, максимально коректне проведення остаточного розрахунку. Тут можуть бути передбачені певні сувеніри, подарунки на пам'ять, можливо навіть продумані спеціальні церемонії прощання. При необхідності обов'язковим елементом цієї фази повинен бути трансфер гостей до місця відправки їх транспорту, якщо вони прибули не своїми засобами. В такому випадку ця фаза повинна включати і придбання квитків на зворотній шлях.

Важливим чинником формування необхідного рівня гостинності у агротуристичному господарстві є максимальна ненав'язливість обслуговування гостей. Створюючи для гостей затишну родинну обстановку, не слід надто обтяжувати їх своєю присутністю. Слід намагатись створити у гостей розуміння того, що господарі стараються не заробити якомога більше грошей на перебуванні в них туристів, а стараються забезпечити їм максимально комфортний і корисний відпочинок. Додаткові аспекти рівня гостинності можуть формуватись шляхом організації першого і останнього частування гостей за рахунок самих господарів. Крім того, весь асортимент можливих послуг у процесі формування необхідного рівня гостинності в агротуристичному господарстві повинен носити певний колорит сільської місцевості. Це можуть бути вишиті в народних традиціях рушники, елементи домашнього одягу, специфіка приготування і смаку страв, напоїв тощо. При цьому слід старатись дотримуватись якомога вищих стандартів у наданні послуг готельного типу, тобто, намагатись так обслуговувати гостей, щоб місцевий колорит не вплинув негативно на якість послуг.

Набагато прийнятнішим є варіант оплати за проживання та користування всіма наявними вигодами, реманентом і устаткуванням, враховуючи і харчування, за принципом турецьких відпочинкових готелів "all included" – все включено з розрахунку за особо-добу перебування. Господар садиби при цьому ніколи не програє у виручці від надання послуг, тому що ніколи не буде так, що всі відпочиваючі одночасно і щоденно будуть користуватись одним і тим же, скажімо сауною, швидше буде навпаки. А відпочиваючі будуть звільнені від постійних підрахунків, коли і за що конкретно на кожному кроці треба платити, що зробить їх перебування позбавлене від зайвих клопотів.

Оскільки основні витрати агротуристичного господарства, пов'язані з удосконаленням організації його матеріально-технічної бази в плані її модернізації і розширення, що потребують відповідно фінансових ресурсів, та велика роль у вирішенні цієї проблеми об'єктивно належить державі, яка може і повинна сприяти створенню належних умов для агротуристичних господарств, економічного середовища, що сприяло б їх розвитку, зокрема саме розвитку їх матеріально-технічної бази. Мова може йти в першу чергу про удосконалення чи взагалі створення сприятливого кредитного та податкового режиму стосовно агротуристичних господарств, як це робиться в Польщі та інших розвинутих країнах. Проте роль держави повинна включати також і функцію контролю за дотриманням відповідно до встановлених стандартів матеріально-технічної бази агротуристичних господарств і її відповідності санітарно-гігієнічним, екологічним, комфортним та іншим вимогам.

Висновки та пропозиції. Агротуризм є вагомим соціально-економічним чинником відродження культури села, а також реально може і повинен стати одним із визнаних напрямів розвитку позасільськогосподарської діяльності сільського населення і підвищення рівня його добробуту.

Загальний рівень гостинності в агротуристичних господарствах залежить, головним чином, від рівня якості і привабливості його матеріально-технічної бази та вміння господарів агротуристичного господарства грамотно її використати, створивши в оселі атмосферу невимушеності, неформальності та сімейного сільського затишку згідно з представленою в даній статті схемою формування високого рівня гостинності та atrakційного візерунку господарства.

Основні вимоги, яким повинна відповідати матеріально-технічна база агротуристичного господарства – зручність, безпечність, привабливість, корисність для здоров'я, унікальність чи оригінальність, охайність, впорядкованість, чистота, естетичність оформлення, відповідність місцевим традиціям і колориту та навколишньому середовищу.

Умовами реалізації можливостей вдосконалення матеріально-технічної бази агротуристичного господарства є раціональна фінансово-економічна політика господарів агротуристичної садиби і сприятливі кредитні і податкові умови його функціонування, створені державою.

Оптимальним варіантом оплати за проживання та користування всіма наявними вигодами, реманентом і устаткуванням, враховуючи і харчування, є її здійснення за принципом турецьких відпочинкових готелів «all included» (все включено) з розрахунку за особо-добу перебування.

Перспективними напрямками подальших розвідок у дослідження проблеми покращення матеріально-технічної бази агротуристичних господарств є їх категоризація за рівнем відповідності санітарно-гігієнічним, екологічним, комфортним та іншим вимогам.

Список використаних джерел.

1. Драчов В. Деякі аспекти розвитку світової індустрії туризму в умовах міжнародної конкуренції / В. Драчов // Збірник наукових праць Інституту світової економіки НАН України. – К.; 2004. – Вип. 42.– С. 130 – 143.
2. Пономарьов С. Хата, яка прогуде / С. Пономарьов // Пропозиція. – 2007. – № 7. – С. 30-33.
3. Рутинський М. Й. Сільський туризм: навч. посіб. / Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. – К.: Знання, 2006. – 271 с.

ЧЕРЕВКО Г. В. УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ БАЗЫ АГРОТУРИСТИЧЕСКИХ ХОЗЯЙСТВ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ИХ ГОСТЕПРИИМНОСТИ

Для развития агротуризма как экономического явления нужны соответствующие условия. При этом их совокупность можно разделить на две группы – внутренние и внешние. Если создание внешних условий большей частью является прерогативой государства, то к наиболее весомым внутренним условиям развития агротуризма принадлежит наличие необходимой для этого материально-технической базы, которой или нет вообще, или ее состояние желает быть лучшим, что сдерживает развитие этого вида деятельности на селе в Украине.

Ключевые слова: агротуризм, материально-техническая база, привлекательность.

CHEREVKO G.T., IVANOV A.O. THE IMPROVEMENT OF ORGANIZATION THE MATERIAL AND TECHNICAL BASE OF THE AGRO-TOURIST FARMS AS A FACTOR OF BETTERMENT HOSPITALITY

The appropriate conditions are required for the development of the agro-tourism as economic phenomenon. Thus, their range can be divided into two groups – internal and external. The arrangement of external conditions is the main prerogative of the state. The material and

technical base, which is absent or its condition is desired to be better, slows down the development of this kind of activity in the Ukrainian village.

Keywords: agro-tourism, material and technical base, attraction.